

Smlouvy bankovních služeb

(MAREK, K. *Smlouvy bankovních služeb*. Právo a podnikání, 2000, č. 7, s. 2.)

Pod titulem smlouvy bankovních služeb se chceme věnovat v následujících řádcích smlouvě o otevření akreditivu, smlouvě o inkasu, smlouvě o bankovním uložení věci, smlouvě o běžném účtu a smlouvě o vkladovém účtu. Tento titulek a společné pojednání volíme pro smlouvy, kde jako jeden ze subjektů je obchodním zákoníkem jmenována banka. (Podle ustanovení § 762 obchodního zákoníku však ustanovení upravující bankovní záruku a smlouvy, které pojednáváme pod názvem Smlouvy bankovních služeb, platí i pro případy, kdy místo banky bankovní záruku poskytuje a uvedené smlouvy uzavírá jiná osoba, která je k tomu oprávněna.)

Jsme si přitom vědomi, že banky budou podle obchodního zákoníku uzavírat další pojmenované smlouvy (např. smlouvu o úvěru),¹⁾ ale i smlouvy nepojmenované, resp. budou i účastníkem smluv podle občanského zákoníku.

Třetí částí obchodního zákoníku nazvanou "Obchodní závazkové vztahy" se řídí bez ohledu na povahu účastníků jak smlouvy o otevření akreditivu, smlouvy o inkasu, smlouvy o bankovním uložení věci, tak i obě smlouvy o účtu. Dosah této úpravy se tedy nedotýká jen závazkových vztahů mezi podnikateli splňujících podmínky ustanovení § 261 odst. 1 obchodního zákoníku, ani jen závazkových vztahů podle § 261 odst. 2 obchodního zákoníku, ale je obecný. Jde o tzv. absolutní obchody (viz § 261 odst. 3 obchodního zákoníku).

Co se týká formy smlouvy, vyžaduje se u smlouvy o otevření akreditivu (podle ust. § 682 až § 691 obchodního zákoníku) forma písemná. Tato forma pro smlouvu o inkasu (podle ust. § 692 až § 699 obchodního zákoníku) není předepsána. Není jí třeba ani pro smlouvu o bankovním uložení věci (podle ust. § 700 až § 707 obchodního zákoníku). Pro obě smlouvy o účtu (o běžném účtu ust. § 708 až § 715 obchodního zákoníku a o vkladovém účtu ust. § 716 až § 719 obchodního zákoníku) se písemná forma k uzavření smlouvy vyžaduje.

Protože jde o smlouvy pojmenované, tj. smlouvy, které obchodní zákoník nejen umožňuje (umožňuje uzavřít i nepojmenované podle ustanovení § 269 odst. 2), ale jejichž speciální úpravu také obsahuje, bude obsah smluv dohodnutý mezi stranami zahrnovat podstatné části smlouvy stanovené v základním ustanovení pro každou z těchto smluv. Bude-li tomu tak, použije se pro ně ustanovení upravující jednotlivé typy smluv (viz § 269 odst. 1 obchodního zákoníku).

Právní úprava "smluv bankovních služeb" je zásadně dispozitivní. Smluvní strany se tedy mohou od ní ve smlouvě odchýlit a zákon platí jen tehdy, pokud tak neučiní. Výjimkou jsou základní ustanovení smluvních typů, která považujeme za kogentní (viz kogentní ustanovení § 263 a zde uvedený kogentní § 269 odst. 1 obchodního zákoníku); jediné další kogentní ustanovení (§ 711 obchodního zákoníku) je u smlouvy o běžném účtu, které v textu uvedeme uvozovkami (jiný citovaný text obchodního zákoníku označovat uvozovkami nebudeme).

Pro uzavírání uvedených smluv bude typické odkazování na obchodní podmínky podle § 273 obchodního zákoníku, kterými se například stanoví zásady vedení účtů klientů u bank a provádění platebního styku a zúčtování na těchto účtech, vydané dříve Státní bankou československou, eventuálně na podmínky jiných bank, případně na mezinárodní obchodní podmínky.

Tyto podmínky chápou mnohdy klienti bank a pracovníci bank, kteří jsou ve styku s klienty, jako "předpis", který je nutno respektovat. Takové pochopení podmínek však není správné. Na tuto situaci u tzv. adhezních smluv ostatně reaguje i připravovaná novela občanského zákoníku. Jde o obchodní podmínky, kterými se budou strany řídit jako celkem nebo se budou řídit jejich články, jen pokud se tak strany ve smlouvě dohodnou. Odkaz na tyto obchodní

podmínky bude však v praxi zřejmě standardním řešením.

V poznámkách k obchodním podmínkám se pochopitelně můžeme věnovat jen některým otázkám, není možno komentovat všechna jejich ustanovení a zaujímat stanoviska ke všem problémovým okruhům. Podle našeho názoru si ovšem zaslouží pozornost skutečnost, že všeobecné obchodní podmínky občas recipují i text zákona.

Takový postup obvykle označujeme jako "ustanovení napevno". Vyskytoval se mnohdy i dříve při uzavírání smluv. I když opakování zákona není racionální, lze důvody, proč se tak děje, do jisté míry pochopit. Opakováním se vlastně zdůrazňuje text zákona a zvyšuje se tak možnost jeho reflexe u partnera, u něhož se může předpokládat, že - žel - není se zákonem seznámen. Pokud se tak však děje, připomínáme, že by měly být přejímány jen velmi krátké úseky zákona a bez jakékoli změny.

Naši pozornost dále soustředíme na ty články některých obchodních podmínek, v nichž se mj. uvádí, že za písemnou smlouvu se považuje i písemný souhlas klienta s podmínkami. Připomeňme, že ke vzniku pojmenované smlouvy je třeba, aby došlo zásadně k dohodě o celém obsahu. Musí dojít k akceptaci vystaveného návrhu. Současně musí smlouvy (pojmenované smlouvy) obsahovat podstatné části stanovené v základních ustanoveních. Tyto podmínky nenaplnuje jen pouhé prohlášení klienta o souhlasu s podmínkami banky. Za správný není možno považovat takový postup, interpretovaný jako vznik smlouvy, kdy klient odsouhlasuje vytištěný formulář s podmínkami banky, který nebyl označen jako návrh smlouvy, neobsahoval podstatné části smlouvy a nebyl podepsán osobou oprávněnou jednat jménem banky (podle podmínek případu by event. mohl být považován jen za souhlas s podmínkami).

Je pochopitelně vhodné, že po vydání obchodních podmínek se nemusí veškerý obsah smluvního vztahu vypsát v konkrétní smlouvě, ale že lze odkázat na obchodní podmínky jako celek či na jednotlivé články. Jen souhlas například "s podmínkami vedení účtu", pokud by obsah podmínek neodpovídal požadavku na uzavření smlouvy podle zákona (viz "Některá ustanovení o uzavírání smluv" podle obchodního zákoníku a ustanovení "Smlouvy" podle občanského zákoníku), uzavření smlouvy nenahradí.

Vycházíme-li ze zásadně dispozitivní úpravy v obchodním zákoníku a ze situace, že obchodní podmínky platí pro daný vztah jen v dohodnutém rozsahu, věříme, že klienti nebudou chápat smluvní návrh banky jen jako formulář, který je třeba signovat, ale jako návrh pro smluvní jednání. Rovněž doufáme, že takový přístup budou mít i funkcionáři banky a že budou pracovníci banky "v první linii" v běžných otázkách vybaveni určitými oprávněními při smluvním jednání. Zdůrazňujeme ještě, že použití obchodních podmínek na daný vztah je smluvně dohodnuto a není možno posléze podmínky jednostranně změnit a smluvní straně to jen oznámit.2)

K fakturaci

V souvislosti s bankovními obchody a platebními vztahy chceme zmínit i fakturaci, která má s těmito vztahy styčné plochy; začasté předchází fakturace placení. Fakturace totiž zpravidla předchází provedení plateb; ostatně faktury (proforma faktury) jsou mnohdy i jedním z dokumentů sjednaných při provádění dokumentárních akreditivů.

V dřívější právní úpravě (hospodářském zákoníku) byla obsažena i fakturace a placení. V obchodním zákoníku tomu tak není. Ukazuje se však, že například tam, kde je placeno hotově, či tam, kde jsou uzavírány směnné smlouvy, nevnašejí často subjekty příslušné částky do účetní dokumentace. Objevuje se přitom názor, že toto lze omezit zavedením alespoň zjednodušeného fakturačního a platebního postupu stanoveného v obchodním zákoníku.

K základní úpravě fakturací a platebního režimu de lege ferenda přímo v obchodním zákoníku se dnes přikláníme, a to nejen z uvedeného důvodu, ale z hlediska všech funkcí, které

fakturace a placení naplňuje.23) Tato úprava by však neměla být - zvláště u fakturace - nijak mimořádně rozsáhlá, rozhodně ani zdaleka v rozsahu dřívějších příslušných prováděcích předpisů k hospodářskému zákoníku (tj. vyhlášce č. 154/1975 Sb. a vyhlášce č. 37/1983 Sb.).24)

Závěrečná poznámka

Závěrem upozorňujeme na připravovanou novelu občanského zákoníku, která (vzhledem k ustanovení § 1 odst. 2 obchodního zákoníku) bude určující i pro bankovní služby, a to zejména svou úpravou tzv. adhezních smluv. Úprava tzv. adhezních (typových) smluv bude provedena současně s úpravou spotřebitelských smluv, podomních smluv a smluv uzavíraných na dálku.

Zvláštní úprava smluv typových a spotřebitelských je nezbytná z hlediska dosažení kompatibility našeho právního řádu s legislativou Evropských společenství, která této otázce věnuje poměrně značnou pozornost v souvislosti s tím, že ji považuje za důležitou součást širší problematiky soukromoprávní ochrany slabší smluvní strany. V návrhu novely dochází k promítnutí tří směrnic ES do našeho právního řádu, a to:

- a) směrnice Rady 93/13/EHS z 5. 4. 1993 o nekalých podmínkách ve spotřebitelských smlouvách;
- b) směrnice Rady 85/577/EHS z 20. 12. 1985 o ochraně spotřebitele při smlouvách sjednávaných mimo obchodní provozovnu;
- c) směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/EC z 20. 5. 1997 o ochraně spotřebitele z hlediska smluv sjednávaných na dálku.

Implementace uvedených směrnic tím, že budou pojaty do občanského zákoníku, umožní jejich snazší integraci do našeho právního řádu, neboť zde bude přímá návaznost na související ustanovení smluvního práva.

Důvodová zpráva k návrhu novely upozorňuje, že pojem typových smluv je v určitém ohledu širší než smlouvy spotřebitelské. Za smlouvy typové (anebo též přístupové či adhezní) je možné označit všechny, při nichž ke vztahu smlouvy a stanovení jejího obsahu nedochází fakticky na základě jednání stran, ale obsah smlouvy je předem určen (jednou ze stran). Za typové (či adhezní) je třeba proto považovat většinu bankovních obchodů, pojistných smluv, přepravních smluv atd. Své místo mezi nimi mají i typové smlouvy spotřebitelské, uzavírané mezi dodavatelem a spotřebitelem.

Návrh novely tuto širší povahu typových smluv řeší tím způsobem, že ve shodě s celkovým zaměřením upravuje prioritně pouze typové smlouvy spotřebitelské. Stanoví však, že této úpravy se přiměřeně použije i na jiné typové smlouvy.

Základním principem ochrany spotřebitele v rámci typových smluv je zákaz ujednání, která obsahují nepřiměřené podmínky.

Poznámky:

- 1) Viz např. Marek, K.: Smlouva o úvěru, Právní rádce č. 10/1999.
- 2) K těmto problémům viz např. Marek, K.: Ke smlouvě o běžném (sporožirovém) účtu, Ekonom č. 7/1996.
- 23) Viz redakční beseda Fakturace a placení, Právní rádce č. 4/1995.
- 24) K posouzení dřívějšího rozsahu právní úpravy fakturace viz mj. Kolektiv: Hospodářské právo, II. díl, UJEP, Brno 1996, s. 93 a násl.